

Europski sud za ljudska prava

UDK 341.231.143(4)(094.8)

Veliko vijeće Europskog suda za ljudska prava 1. lipnja 2010. donijelo je presudu u predmetu *Gäfgen protiv Njemačke*. Predmet se odnosio na podnositeljevu pritužbu da mu se tijekom policijskog ispitivanja prijetilo mučenjem te da mu nije bilo osigurano pošteno suđenje. Gäfgen je 2002. oteo i ubio 11-godišnje dijete. Policijski mu je službenik tijekom ispitivanja prijetio mučenjem da bi ga natjerao da otkrije gdje se nalazi dijete za koje su se nadali da je još uvijek živo. Presudom Vijeća od 17. srpnja 2008. nije odlučeno u korist podnositelja, budući da je Vijeće utvrdilo da se podnositelj ne može više smatrati žrtvom povrede. Dana 1. prosinca 2008. predmet je upućen Velikom vijeću na zahtjev podnositelja. Veliko vijeće nije se složilo s presudom Vijeća te je utvrdio da se podnositelj još uvijek može smatrati žrtvom povrede čl. 3. To posebice zato što su kazne izrečene policijskim službenicima bile preblage te stoga nisu ispunile svoju preventivnu funkciju odvraćanja od budućih povreda. Veliko vijeće ponovo je naglasilo apsolutnu zabranu mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, čak i u najtežim okolnostima (poput pokušaja spašavanja života djeteta). Nikakva derogacija nije dopuštena čak ni u slučaju izvanrednog stanja koje prijeti životu naroda.

U pogledu povrede prava na pošteno suđenje, Veliko vijeće je potvrdilo zaključke Vijeća da nije bilo povrede čl. 6. Konvencije zato što, za razliku od čl. 3., čl. 6. ne jamči apsolutno pravo. U ovom slučaju osuda se temeljila isključivo na novom priznanju podnositelja koje je dao tokom suđenja. Sud je stoga utvrdio da je uzročna veza između prijetnje mučenjem i osude bila prekinuta te da povreda čl. 3. u istražnom postupku nije imala utjecaja na podnositeljevo priznanje tokom suđenja.

Gäfgen protiv Njemačke

Zahtjev br. 22978/05

Presuda Velikog vijeća Europskog suda za ljudska prava od 1. lipnja 2010.

Čl. 3. – zabrana mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja

Čl. 6. – pravo na pošteno suđenje

Čl. 41. – pravedna naknada

ČINJENIČNO STANJE

I. Okolnosti predmeta

Podnositelj zahtjeva Magnus Gäfgen, rođen 1975., njemački je državljanin, sada u zatvoru u Schwalmstadtu, Njemačka. Predmet se odnosi na njegove pritužbe da mu je policija prijetila zlostavljanjem da bi ga prisilila da prizna gdje se nalazi J., najmlađi sin poznate bankarske obitelji iz Frankfurta na Majni, te da sudski postupak koji se vodio protiv njega nije bio pošten. U srpnju 2003. Gäfgen je osuđen na doživotni zatvor zbog otmice i ubojstva J.-a. Sud je utvrdio da je njegova krivnja osobite težine.

Dijete, u dobi od 11 godina, upoznalo je podnositelja, koji je u to vrijeme bio student prava, preko svoje sestre. Dana 27. rujna 2002. podnositelj je namamio J.-a u svoj stan pretvarajući se da je njegova sestra tamo ostavila jaknu. Zatim je zadavio dijete. Nakon toga, podnositelj je u dom J.-ovih roditelja dostavio zahtjev za isplatu otkupnine od milijun eura ako žele ponovo vidjeti dijete. J.-ovo tijelo ostavio je ispod mola u ribnjaku koji je udaljen sat vremena vožnje od Frankfurta. Dana 30. rujna 2002. oko 1 sat ujutro podnositelj je pokupio otkupninu na tramvajskoj stanici. Stavljen je pod policijsko praćenje te je uhićen nekoliko sati kasnije.

Dana 1. listopada 2002. jedan od policijskih službenika, odgovoran za ispitivanje Gäfgena, po uputi zamjenika načelnika frankfurtske policije, upozorio je podnositelja da će se suočiti sa značajnom patnjom bude li ustrajao u odbijanju da otkrije gdje se nalazi dijete. Smatrali su prijetnju nužnom budući da se J. nalazio u ozbiljnoj opasnosti zbog nedostatka hrane i hladnoće. Kao rezultat tih prijetnji, podnositelj je otkrio gdje je sakrio djetetovo tijelo. Nakon tog priznanja, policija je osigurala dodatne dokaze, ponajprije tragove guma podnositeljeva auta kod ribnjaka i leš.

Na kraju kaznenog postupka Regionalni sud Frankfurta na Majni odlučio je da se sva priznanja koja je ovdje podnositelj dao u tijeku istrage ne

mogu koristiti kao dokaz na suđenju budući da su pribavljena pod prisilom. Dana 28. srpnja 2003. podnositelj je proglašen krivim za otmicu i ubojstvo te je osuđen na doživotnu kaznu zatvora. Utvrđeno je da je podnositelj, usprkos tome što je na početku suđenja bio poučen da nije dužan iskazivati te da se svi njegovi prijašnji iskazi ne mogu upotrijebiti kao dokaz protiv njega, on je svejedno ponovo priznao da je oteo i ubio J.-a. Sud je utvrđenje činjenica u vezi s kaznenim djelom u osnovi utemeljio na tom priznanju. Utvrđenje činjeničnog stanja bilo je potkrijepljeno i: dokazima pribavljenim kao rezultat prvog iznudenog priznanja, obdukcijским nalazom i tragovima guma kod ribnjaka te drugim dokazima koji su pribavljeni kao rezultat praćenja podnosioca nakon što je pokupio otkupninu koja je poslije otkrivena u njegovu stanu ili na njegovim računima.

Podnositelj je podnio žalbu koju je Savezni sud odbio 21. svibnja 2004. Nakon toga podnio je tužbu Saveznom ustavnom sudu, koju je Sud 14. prosinca 2004. odbio razmotriti. Savezni ustavni sud potvrdio je utvrđenje Regionalnog suda da je prijetnja upućena podnosiocu u svrhu iznuđivanja priznanja predstavljala zabranjenu metodu ispitivanja temeljem domaćeg prava te povredu čl. 3. Konvencije.

Dana 20. prosinca 2004. policajci koji su bili uključeni u prijećenje podnosiocu osuđeni su za iznuđivanje iskaza i poticanje na iznuđivanje te su kažnjeni uvjetnom novčanom kaznom, a 28. prosinca 2005. podnositelj je zatražio pravnu pomoć da bi pokrenuo postupak protiv zemlje Hesse za naknadu štete zbog traume koja mu je prouzročena istražnim policijskim metodama. Ti su postupci u tijeku.

II. Mjerodavno domaće, javno međunarodno i komparativno pravo i praksa

A. Odredbe domaćeg prava

1. *Temeljni zakon*

Čl. 1/1. Temeljnog zakona glasi: »Ljudsko dostojanstvo je nepovredivo. Sva državna tijela dužna su ga poštovati i štiti.« Čl. 104/1. druga rečenica Temeljnog zakona propisuje: »Osobe koje su privedene ne smiju biti podvrgnute psihičkom niti fizičkom zlostavljanju.«

2. *Zakon o kaznenom postupku*

Čl. 136.a Zakona o kaznenom postupku propisuje:

(1) Sloboda optuženika da donosi odluke i očituje svoju volju ne smije biti narušena zlostavljanjem, izazvanim umorom, fizičkim ometanjem, primjenom lijekova, mučenjem, obmanom ili hipnozom. Sila može biti upotrijebljena samo u mjeri u kojoj je dopuštena Zakonom o kaznenom postupku. Zabranjeno je prijećenje optuženiku mjerama koje nisu dopuštene Zakonom o kaznenom postupku ...

(2) Zabranjene su mjere kojima se narušava optuženikovo pamćenje ili sposobnost shvaćanja i prihvaćanja dane situacije.

(3) Zabrane iz st. 1. i 2. primjenjuju se čak i ako je optuženik pristao na njih. Izjave koje su pribavljene povredom tih zabrana ne smiju se koristiti, čak i ako optuženik pristane na njihovo korištenje.

3. Kazneni zakon

Čl. 57.a Kaznenog zakona propisuje da će sud zamijeniti preostali dio doživotne kazne zatvora uvjetnom kaznom ako je osuđenik izdržao 15 godina svoje kazne, pod uvjetom da se to može opravdati interesima javne sigurnosti i da osobita težina osuđenikove krivnje ne zahtijeva neprekinuto izvršenje kazne zatvora.

B. Odredbe javnog međunarodnog prava

Konvencija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, usvojena 10. prosinca 1984.

IZ OBRAZLOŽENJA PRESUDE

I. Navodna provedba čl. 3. Konvencije

Podnositelj se žalio da je bio podvrgnut mučenju protivno čl. 3. Konvencije u kontekstu ispitivanja od strane policije 1. listopada 2002. Tvrdio je da je i dalje žrtva takve povrede čl. 3.

A. Podnositeljev status žrtve

... Sud smatra da u ovom predmetu ne može odgovoriti na pitanje je li podnositelj naknadno izgubio svoj inicijalni status žrtve povrede čl. 3. Konvencije u smislu čl. 34. Konvencije, a da prvo ne utvrdi kako se prema podnositelju postupalo u kontekstu njegova ispitivanja i da ne ocijeni oz-

biljnost takvog postupanja u svjetlu čl. 3. Nakon toga može se razmotriti adekvatnost odgovora tijela vlasti na to postupanje. (§ 78)

1. *Je li sporno postupanje bilo protivno čl. 3.*

(a) Presuda Vijeća

Vijeće je uzelo u obzir da je policijski službenik E., prema uputi zamjenika načelnika policijske uprave Frankfurta na Majni D., prijetio podnositelju fizičkim nasiljem koje će mu prouzročiti ozbiljnu bol kako bi ga natjerao da otkrije gdje se nalazi J. Utvrdio je da daljnje navodne prijetnje na koje se podnositelj žalio odnosno navodne fizičke povrede zadobivene tijekom ispitivanja nisu dokazane izvan razumne sumnje. S obzirom na sve okolnosti slučaja, Vijeće je okarakteriziralo takvu prijetnju nasiljem kao nečovječno postupanje koje je zabranjeno čl. 3. (§ 79)

(b) Tvrdnje stranaka

(i) Podnositelj

Podnositelj je tvrdio da je tijekom ispitivanja koje je 1. listopada 2002. proveo policijski službenik E. bio podvrgnut postupanju koje je zabranjeno čl. 3. Policijski službenik E. prijetio mu je »nepodnošljivom boli koju nikada nije iskusio« ako ne otkrije gdje se nalazi J. Prijetio mu je da će mu takva bol biti nanescena bez ikakvog traga i da je službenik, specijalno obučen za takve tehnike, na putu u policijsku stanicu helikopterom. ... Podnositelj je tvrdio da su konkretne mjere stvarno poduzete u to vrijeme te da je policijska doktorica poslije potvrdila da je bila spremna da bude prisutna za vrijeme mučenja kako bi spriječila da podnositelj izgubi svijest i postupak ostavi tragove. (§ 80)

Podnositelj je nadalje izjavio da mu je priječeno spolnim nasiljem na način da će biti zatvoren s dva krupna »crnca« koji bi ga analno napali. Tijekom ispitivanja nanese su mu tjelesne ozljede. E. ga je udario nekoliko puta u prsa, uzrokujući modrice, te ga je jednom prilikom gurnuo, što je prouzročilo da mu je glava udarila u zid. Kako bi podupro svoje navode, podnio je dva medicinska nalaza koja su izdali policijski doktori ... Tvrdio je da je zatim odveden u Birstein protiv svoje volje te da je morao hodati bez cipela kroz šumu prema mjestu gdje je ostavio leš, i da je, po policijskoj zapovijedi, morao pokazati njegovu točnu lokaciju. Također je bio prisiljen otkriti druge dokaze na putu natrag iz Birsteina. Tvrdio je da mu je policija prijetila i u vrijeme kad su bili svjesni da je J. mrtav te da je stoga

bio prisiljen inkriminirati se isključivo zato kako bi potpomognuo kaznenu istragu protiv sebe. (§ 81)

Upućujući na, posebice, čl. 1. i 15. Konvencije Ujedinjenih naroda protiv mučenja ..., podnositelj je tvrdio da postupanje kojemu je bio podvrgnut kako bi ga se prisililo da prizna treba biti okarakterizirano kao mučenje. (§ 82)

(ii) Vlada

Kao i u svojim tvrdnjama pred Vijećem, Vlada je priznala da je, nažalost, čl. 3. povrijeđen tijekom ispitivanja podnositelja 1. listopada 2010. ... (§ 83)

Vlada je dodala da su policijski službenici D. i E. posegnuli za takvom metodom ispitivanja da bi spasili J.-ov život., za kojeg su smatrali da je u ozbiljnoj opasnosti. Nisu znali da je u to vrijeme J. već bio ubijen. (§ 84)

...

(c) Procjena Suda

(i) Rekapitulacija relevantnih načela

Sud ponavlja da čl. 3. Konvencije osigurava jednu od temeljnih vrijednosti demokratskog društva. Za razliku od većine materijalnih članaka Konvencije, čl. 3. ne sadržava odredbe za izuzeće te nikakva derogacija tog članka nije dopuštena temeljem čl. 15/2. čak ni u slučaju izvanrednog stanja koje prijeti životu naroda ... Sud je potvrdio da čak i pod najtežim okolnostima, poput borbe protiv terorizma i organiziranog kriminala, Konvencija zabranjuje u apsolutnom smislu mučenje i nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, neovisno o ponašanju osobe o kojoj je riječ ... Priroda kažnjivog djela koje je podnositelj navodno počinio je stoga irelevantna za potrebe čl. 3. ... (§ 87)

Da bi zlostavljanje potpalo pod opseg čl. 3., mora dostići minimalnu razinu težine. Procjena tog minimuma ovisi o svim okolnostima slučaja, poput trajanja postupanja, njegovih fizičkih i psihičkih posljedica te, u određenim slučajevima, spolu, dobi i zdravstvenom stanju žrtve ... Daljnji faktori uključuju svrhu zbog koje je postupanje poduzeto zajedno s ciljem ili motivacijom koja je posrijedi ..., kao i njegov kontekst, poput atmosfere povećanih tenzija ili emocija ... (§ 88)

Sud je utvrdio da je postupanje »nečovječno« zato što je, *inter alia*, unaprijed promišljeno, primijenjivano je nekoliko sati zaredom i zato što je prouzročilo bilo stvarne tjelesne ozljede bilo intenzivnu fizički ili psihičku patnju ... Postupanje se smatra »ponižavajućim« kada je bilo takvo da je u

svojim žrtvama potaknulo osjećaje straha, boli i inferiornosti koji ih mogu poniziti i srozati te zbog kojih može doći do prekida njihova fizičkog ili moralnog otpora, ili kada je bilo takvo da je natjeralo žrtvu da djeluje protiv svoje volje ili savjesti ... (§ 89)

Prilikom utvrđivanja treba li se određeni oblik zlostavljanja klasificirati kao mučenje, u razmatranje se treba uzeti razlika, utjelovljena u čl. 3., između tog pojma i pojma nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja. Kao što je napomenuto u prijašnjim predmetima, čini se da je namjera bila da Konvencija treba, putem takvog razlikovanja, posebnu stigmu pripisati namjernom nečovječnom postupanju koje je prouzročilo vrlo ozbiljnu i okrutnu patnju ... Osim ozbiljnosti postupanja, postoji i element namjere za mučenje, kao što je to predviđeno u Konvenciji Ujedinjenih naroda protiv mučenja ..., koja u čl. 1. određuje mučenje u smislu namjernog nanošenja ozbiljne boli ili patnje s ciljem, *inter alia*, dobivanja informacija, kažnjavanja ili zastrašivanja ... (§ 90)

Sud nadalje ponavlja da prijetnja ponašanjem koje je zabranjeno čl. 3., pod uvjetom da je dovoljno stvarna i neposredna, može potpasti pod tu odredbu. Stoga, priječenje pojedincu mučenjem može predstavljati, u najmanju ruku, nečovječno postupanje ... (§ 91)

Prilikom ocjene dokaza na kojoj će temeljiti odluku je li bilo povrede čl. 3., Sud prihvaća standard dokaza »izvan razumne sumnje«. Međutim, takav dokaz može slijediti iz supostojanja dovoljno jakih, jasnih i suglasnih zaključaka ili sličnih nepobitnih pretpostavki ili činjenica ... Sud je osobito ustanovio da u situaciji kada je pojedinac priveden od policije u dobrom zdravstvenom stanju, pa je u trenutku puštanja utvrđeno da je povrijeđen, na državi leži da pruži prihvatljivo objašnjenje kako su te povrede uzrokovane, što u slučaju da ne uspije stvara jasna pitanja temeljem čl. 3. Konvencije ... (§ 92)

U slučaju navoda temeljem čl. 3. Konvencije Sud mora primijeniti osobito temeljito ispitivanje ... Kada su se proveli domaći postupci, ipak, nije zadatak Suda da zamijeni svojom ocjenom činjenica ocjenu domaćih sudova i, kao opće pravilo, na tim je sudovima da ocijene dokaze pred njima ... Iako Sud nije vezan nalazima domaćih sudova, pod redovnim okolnostima zahtijeva uvjerljive elemente koji bi ga naveli da odstupi od utvrđenja činjenica do kojih su došli ti sudovi. (§ 93)

(ii) *Primjena navedenih načela na ovaj slučaj*

(α) Ocjena činjenica od strane Suda

Prilikom ocjene postupanja kojem je podnositelj bio podvrgnut 1. listopada 2002., Sud primjećuje da je među strankama nesporno da je tijekom

ispitivanja tog jutra policijski službenik E., po uputi zamjenika načelnika policijske uprave Frankfurta na Majni D., prijetio podnositelju nesnosnom boli ako odbije otkriti gdje se nalazi J. ... (§ 94)

Budući da je D. naredio svojim podređenim čelnicima odjela u nekoliko navrata da, po potrebi, upotrijebe silu protiv podnositelja, prije nego što je naredio E.-u da podnositelju zaprijeti mučenjem ..., njegove prijetnje ne mogu se smatrati spontanom činom, već je bio prisutan jasan element namjere. Nadalje se čini da su podnositelju za vrijeme zadržavanja u sobi za ispitivanje bile stavljene lisičine te da se, stoga, nalazio u situaciji osobite ranjivosti i supresije. Sud, uzimajući u obzir nalaze domaćih sudova i stanje pred sobom, uvjeren je da su policijski službenici posegnuli za metodom ispitivanja o kojoj je riječ u vjeri da će možda spasiti J.-ov život. (§ 95)

Sud nadalje primjećuje da je podnositelj tvrdio da je također bio fizički napadnut i povrijeđen te da mu je priječeno seksualnim nasiljem tijekom ispitivanja. Prilikom ocjene jesu li takvi navodi, koje je Vlada osporavala, dokazani izvan razumne sumnje, Sud utvrđuje da podnositeljeve tvrdnje u vezi s napadom tijekom ispitivanja, s obzirom na liječničke potvrde koje je podnio, nisu bez ikakve osnove. Te potvrde pokazuju da je podnositelj zaista zadobio modrice na prsima u danima koji su prethodili liječničkom pregledu. (§ 96)

Ipak, Sud isto primjećuje Vladino objašnjenje o uzroku tih podnositeljevih ozljeda, zajedno s tvrdnjama J.-ovih roditelja o tom pitanju. Oni su tvrdili, upućujući na same podnositeljeve izjave u njegovoj knjizi izdanoj 2005., da su sve te ozlijede, uključujući lezije na koži, koje je podnositelj nesporo zadobio, prouzročene tijekom njegova uhićenja kada je bio pritisnut, licem prema dolje, uz zemlju ... Štoviše, liječničke potvrde ne sadrže nikakve naznake mogućeg uzroka tih povreda. (§ 97)

S obzirom na navedeno, Sud nije u mogućnosti zaključiti da su podnositeljeve tvrdnje u vezi s fizičkim napadima i povredama zajedno s navodnim prijetnjama seksualnim nasiljem tijekom ispitivanja dokazane izvan razumne sumnje. (§ 98)

Sud nadalje primjećuje da je, prema tvrdnjama podnositelja, bio ponovo podvrgnut postupanju koje je zabranjeno čl. 3. na način da je morao hodati bez cipela kroz šumu u Birsteinu i da je izravno bio prisiljen pokazati točnu lokaciju leša te otkriti druge dokaze. Te navode Vlada je također osporavala. Sud zamjećuje da se, prema nalazima domaćih sudova, podnositelj nakon ispitivanja složio da će pratiti policiju do ribnjaka gdje je J.-ov leš bio sakriven ... Ne postoji ništa što bi upućivalo na to da su policijski

službenici usmeno prijetili podnositelju na putu prema Birsteinu kako bi ga natjerali da pokaže točnu lokaciju leša. Međutim, pitanje jesu li i u kojoj mjeri dokazi koje je otkrio podnositelj u Birsteinu uzročno povezani s prijetnjama koje su mu upućene u policijskoj stanici ostaje kao pitanje koje će biti utvrđeno temeljem čl. 6. S obzirom na činjenicu da su liječničke potvrde sadržavale dijagnozu oteklina i žuljeva na podnositeljevima stopalima ..., Sud utvrđuje da njegove tvrdnje da je bio primoran hodati bez cipela nisu u potpunosti bez osnova. Međutim, domaći sudovi, nakon što su razmotrili dokaze pred njima, nisu smatrali te tvrdnje – koje, čini se, podnositelj nije ni navodio od samog početka domaćih postupaka – dokazanima. Liječnici nisu utvrdili uzroke tih povreda. Pod tim okolnostima, Sud ne smatra da su podnositeljeve tvrdnje u tom pogledu dokazane izvan razumne sumnje. (§ 99)

S obzirom na navedeno, Sud smatra utvrđenim da je u jutro 1. listopada 2002. policija prijetila podnositelju da će biti podvrgnut nesnosnoj boli ... kako bi ga se prisililo da otkrije gdje se nalazi J. (§ 100)

(β) Pravna kvalifikacija postupanja

Sud primjećuje vladino priznanje da je E.-ovim postupanjem prema podnositelju povrijeđen čl. 3. Konvencije. Međutim, zbog ozbiljnih tvrdnji podnositelja da se radilo o mučenju i zbog tvrdnji Vlade da je izgubljen status žrtve, Sud smatra potrebnim sam procijeniti može li se za takvo postupanje reći da je doseglo minimalnu razinu ozbiljnosti da bi se moglo podvesti pod opseg čl. 3. te, u slučaju da može, kako se treba klasificirati. Uzimajući u obzir relevantne čimbenike naznačene u sudskoj praksi ..., ispitat će trajanje postupanja kojem je podnositelj bio podvrgnut, kakvog je fizičkog ili psihičkih utjecaja imalo na podnositelja, je li bilo namjerno ili ne, svrhu postupanja i kontekst u kojem je primijenjeno. (§ 101)

U pogledu trajanja spornog ponašanja, Sud primjećuje da je ispitivanje pod prijetnjom zlostavljanja trajalo otprilike 10 minuta. (§ 102)

Što se tiče fizičkih ili psihičkih utjecaja postupanja, Sud primjećuje da je podnositelj, koji je prije toga odbijao otkriti gdje se nalazi J., priznao pod prijetnjom gdje je sakrio tijelo. Nakon toga nastavio je razrađivati detalje o J.-ovoj smrti kroz istražni postupak. Sud, stoga, smatra da se za stvarnu i izravnu prijetnju namjernog i predstojećeg zlostavljanja kojoj je podnositelj bio podvrgnut tijekom ispitivanja mora uzeti da mu je uzrokovala značajan strah, bol i psihičku patnju. Podnositelj, međutim, nije podnio liječničke potvrde kojima bi se utvrdile dugoročne psihološke posljedice koje je pretrpio ili zadobio. (§ 103)

Sud, nadalje, primjećuje da prijetnja nije bila spontan čin, već je bila unaprijed promišljena i proračunana na svjestan i namjeran način. (§ 104)

U vezi sa svrhom prijetnji, Sud se slaže da je podnositelj bio namjerno podvrgnut takvom postupanju kako bi se izvukle informacije o tome gdje se J. nalazi. (§ 105)

Sud, nadalje, zamjećuje da su prijetnje namjernog i predstojećeg zlostavljanja učinjene u kontekstu zadržavanja podnositelja od strane policijskih službenika, koji je navodno bio u lisičinama te stoga u stanju ranjivosti. Jasno je da su D. i E. postupali u obavljanju svojih dužnosti kao državni agenti te da su namjeravali, ako bi postojala nužda, provesti te prijetnje pod liječničkim nadzorom i putem posebno obučenog službenika. Štoviše, D.-ova naredba da se prijeti podnositelju nije bila spontana odluka, budući da je takvu naredbu dao u nekoliko navrata prije te je postao nestrpljiviji zbog toga što njegovi podređeni nisu udovoljavali njegovim uputama. Prijetnja je poduzeta u atmosferi povećanih tenzija i emocija u takvim okolnostima gdje su policijski službenici bili pod jakim pritiskom, vjerujući da je J.-ov život u ozbiljnoj opasnosti. (§ 106)

S tim u vezi, Sud prihvaća motivaciju ponašanja policijskih službenika te da su postupali u pokušaju da spase djetetov život. Međutim, nužno je naglasiti, imajući u vidu odredbe čl. 3. i ustaljenu sudsku praksu ..., da se zabrana zlostavljanja osoba primjenjuje neovisno o ponašanju žrtve ili motivaciji tijela vlasti. Mučenje, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ne može se nanositi ni u okolnostima kada je ugrožen život pojedinca. Nikakva derogacija nije dopuštena čak ni u slučaju izvanrednog stanja koje prijeti životu naroda. Čl. 3., koji je sastavljen u nedvosmislenim izrazima, priznaje da svaki čovjek ima apsolutno, neotuđivo pravo ne biti podvrgnut mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ni u kojem slučaju, čak i u najtežem. Filozofska osnova koja podupire apsolutnu narav prava pod čl. 3. ne dopušta nikakvu iznimku ni opravdavajuće čimbenike niti uravnoteženje interesa, bez obzira na ponašanje osobe o kojoj je riječ i prirodu kažnjivog djela o kojem se radi. (§ 107)

Uzevši u obzir relevantne čimbenike za karakteriziranje postupanja kojem je podnositelj bio podvrgnut, Sud se slaže da je stvarna i predstojeća prijetnja podnositelju radi izvlačenja informacija od njega dostigla minimalnu razinu ozbiljnosti za potrebe dovođenja spornog ponašanja pod opseg čl. 3. Ponavlja da, prema vlastitoj sudskoj praksi ..., koja također upućuje na definiciju mučenja u čl. 1. Konvencije Ujedinjenih naroda protiv mučenja ..., te prema stajalištima drugih međunarodnih nadzornih tijela za zaštitu ljudskih prava ..., prijetnja mučenjem može predstavljati mučenje,

budući da priroda mučenja pokriva i fizičku bol i psihičku patnju. Posebice, strah od fizičkog mučenja može sam po sebi predstavljati psihičko mučenje. Međutim, čini se da postoji široko prihvaćanje, što Sud također smatra, da klasifikacija predstavlja li neka prijetnja fizičkog mučenja psihološko mučenje ili nečovječno ili ponižavajuće postupanje ovisi o svim okolnostima danog slučaja, uključujući, osobito, jačinu izvršenog pritiska i intenzitet prouzročene psihičke patnje. Uspoređujući podnositeljev slučaj s onima u kojima je utvrđeno mučenje u svojoj sudskoj praksi, Sud smatra da je metoda ispitivanja kojoj je bio podvrgnut u okolnostima ovog slučaja bila dovoljno ozbiljna da dosegne nečovječno postupanje zabranjeno čl. 3., međutim nije dosegla razinu okrutnosti potrebnu za postizanje praga mučenja. (§ 108)

2. Je li podnositelj izgubio svoj status žrtve

(a) Presuda Vijeća

Vijeće je smatralo da podnositelj ne može više tvrditi da je žrtva povrede čl. 3. Utvrdilo je da su domaći sudovi izričito priznali, i u kaznenom postupku protiv podnositelja i u kaznenom postupku protiv policijskih službenika D. i E., da je postupanjem prema podnositelju tijekom ispitivanja koje je proveo E. povrijeđen čl. 3. Štoviše, podnositelju je dodijeljena dovoljna naknada za takvu povredu na nacionalnoj razini. Dva policijska službenika uključena u prijećenje osuđena su i kažnjena te snosila posljedice u svojim karijerama. U okolnostima ovog slučaja te se osude trebaju smatrati dovoljnim za dodjeljivanje naknade na drugi način osim novčane naknade. Osim toga, upotreba zabranjenih metoda ispitivanja sankcionirana je tako da ni jedna izjava podnositelja dana prije suđenja nije bila prihvaćena kao dokaz na njegovu suđenju. (§ 109)

(b) Tvrdnje stranaka

(i) Podnositelj

Podnositelj je tvrdio da nije izgubio svoj status žrtve povrede čl. 3. Domaći sudovi nisu jasno priznali povredu njegova konvencijskog prava na pravno obvezujući način. ... (§ 110)

Nadalje, podnositelj je tvrdio da nije primio adekvatnu zadovoljštinu za povredu zabrane mučenja. Nije imao nikakve koristi od osude D.-a i E.-a, koji su, uostalom, kažnjeni vrlo blagom, uvjetnom novčanom kaznom i koji nisu snosili nikakve disciplinske posljedice za svoje ponašanje. D. je čak promaknut nakon osude. Postupci odgovornosti države za štetu, u

kojima je podnositelj tražio naknadu za štetu pretrpljenu postupanjem protivnim čl. 3., još uvijek su u tijeku pred građanskim sudovima, i do danas nije primio nikakvu odštetu. Nadalje, tvrdio je da se *status quo ante* mogao uspostaviti jedino isključenjem, na suđenju, svih dokaza koji su pribavljeni kao izravna posljedica povrede čl. 3. Ti dokazi, kojih je dopuštenost utvrđena na početku njegovog suđenja, osigurali su njegovu osudu te, kao posljedica toga, nametanje najviše primjenjive kazne. Isključenje samo izjava koje je dao prije suđenja nije bilo nužno za optužbu protiv njega kad su stvarni dokazi bili prihvaćeni. (§ 111)

(ii) *Vlada*

Vlada je zatražila od Velikog vijeća da potvrdi zaključke Vijeća da je podnositelj izgubio svoj status žrtve povrede čl. 3. ... (§ 112) ...

(c) Procjena Suda

(i) *Rekapitulacija relevantnih načela*

Sud ponavlja da je, najprije, na nacionalnim tijelima da poprave bilo koju povredu Konvencije. S tim u vezi, pitanje može li podnositelj tvrditi da je žrtva navodne povrede relevantno je u svim stadijima postupaka temeljem Konvencije ... Odluka ili mjera povoljna za podnositelja nije, u pravilu, dovoljna da bi mu uskratila status »žrtve« u smislu čl. 34. Konvencije osim ako nacionalna tijela priznaju, bilo izričito ili sadržajno, i nakon toga dodijele zadovoljštinu za povredu Konvencije ... (§ 115)

U pogledu zadovoljštine koja je prikladna i dovoljna za popravljavanje povrede konvencijskog prava na nacionalnoj razini, Sud je općenito smatrao da to ovisi o svim okolnostima slučaja, uzimajući u obzir, osobito, prirodu konvencijske povrede o kojoj je riječ ... U predmetima namjernog zlostavljanja od strane državnih agenata protivnog čl. 3., Sud je u više navrata zaključio da su dvije mjere nužne za pružanje dovoljne zadovoljštine. Kao prvo, državna tijela morala su provesti temeljitu i učinkovitu istragu koja je sposobna dovesti do identifikacije i kažnjavanja onih koji su odgovorni ... Kao drugo, zahtijeva se dodjela naknade podnositelju zahtijeva, ako je prikladno ... ili, u najmanju ruku, mogućnost traženja i dobivanja naknade štete koja je nanesena podnositelju kao posljedica zlostavljanja ... (§ 116) ...

U slučaju namjernog zlostavljanja povreda čl. 3. ne može biti popravljena samo dodjelom naknade žrtvi. To je zato što, ako bi tijela vlasti ograničila svoj odgovor na slučajeve namjernog zlostavljanja od strane državnih agenata samo na isplatu naknade, a ne bi dovoljno učinila da gone i kazne

one koji su odgovorni za to, državnim bi se agentima u nekim slučajevima omogućilo stvarno nekažnjivo kršenje prava onih koji su pod njihovom kontrolom, a opća zakonska zabrana mučenja i ponižavajućeg postupanja, unatoč svojoj temeljnoj važnosti, ostala bi neučinkovita u praksi ... (§ 119)

(ii) Primjena navedenih načela na ovaj slučaj

Sud stoga treba ispitati, kao prvo, jesu li nacionalna tijela priznala, bilo izričito ili sadržajno, povredu Konvencije. Primjećuje da je s tim u vezi u kaznenom postupku protiv podnositelja Regionalni sud Frankfurta na Majni u svojoj odluci od 9. travnja 2003. izričito naveo da prijetnja boli podnositelju kako bi se iz njega izvukla izjava nije samo predstavljala zabranjenu metodu ispitivanja temeljem čl. 136.a Zakona o kaznenom postupku. Prijetnjom je također povrijeđen čl. 3. Konvencije ... Isto tako, Savezni je ustavni sud, upućujući na utvrđenje Regionalnog suda da je došlo do povrede čl. 3., napomenuo da podnositeljevo ljudsko dostojanstvo i zabrana podvrgavanja pritvorenika zlostavljanju ... nisu poštovani ... Pored toga, u svojoj presudi od 20. prosinca 2004., kojom je osudio policijske službenike, Regionalni sud Frankfurta na Majni utvrdio je da takve metode ispitivanja nisu opravdane kao postupanje u nuždi zato što »nužda« nije obrana povrede apsolutne zaštite ljudskog dostojanstva temeljem čl. 1. Temelnog zakona, koji također leži u jezgri čl. 3. Konvencije ... S obzirom na navedeno, Veliko vijeće, koje prihvaća zaključke Vijeća u tom pogledu, slaže se da su domaći sudovi koji su bili pozvani da presude o tom pitanju izričito i na nedvosmislen način priznali da je podnositeljevo ispitivanje predstavljalo povredu čl. 3. Konvencije. (§ 120)

U procjeni jesu li nacionalna tijela dodijelila podnositelju odgovarajuću i dovoljnu zadovoljštinu za povredu čl. 3., Sud mora utvrditi, u prvom redu, jesu li proveli temeljitu i učinkovitu istragu protiv odgovornih u skladu sa zahtjevima svoje sudske prakse. Pri tome, Sud je prije uzimao u obzir nekoliko kriterija. Kao prvo, važni čimbenici za učinkovitu istragu, razmotreni kao mjerilo odlučnosti tijela vlasti da identificiraju i kazneno progone one koji jesu odgovorni, su ažurnost ... i hitrost ... Nadalje, ishod istrage i kaznenog postupka koji se nastavlja, uključujući izrečene sankcije kao i poduzete disciplinske mjere, smatra se odlučnim. To je ključno u osiguravanju da odvratajući učinak postojećeg sudske sustava i značaj uloge koju ima u sprječavanju povreda zabrane zlostavljanja nisu narušeni ... (§ 121)

Sud primjećuje u ovom slučaju da su kazneni postupci protiv policijskih službenika D. i E. bili pokrenuti nekih tri do četiri mjeseca poslije podnositeljeva

ispitivanja 1. listopada 2002. ... i da su službenici osuđeni pravomoćnom presudom otprilike dvije godine i tri mjeseca nakon toga. Iako Sud primjećuje da je Regionalni sud Frankfurta na Majni ublažio njihovu kaznu, uzevši u obzir, između mnogih drugih čimbenika, dugo trajanje postupaka ..., spreman je prihvatiti da su istraga i kazneni postupci bili, svejedno, dovoljno ažurni i hitri da udovolje standarde postavljene Konvencijom. (§ 122)

Sud nadalje primjećuje da su policijski službenici osuđeni za iznuđivanje i poticanje na iznuđivanje, ... temeljem odredbi njemačkog kaznenog prava, za svoje ponašanje prilikom ispitivanja podnositelja koje je bilo protivno čl. 3. Međutim, Sud primjećuje da su za tu protivnost kažnjeni samo vrlo blagom i uvjetnom novčanom kaznom. Sud ponavlja, s tim u vezi, da nije njegov zadatak da odlučuje o stupnju krivnje pojedinca ..., ili da utvrđuje odgovarajuću kaznu za počinitelja, budući da su to pitanja koja potpadaju pod isključivu jurisdikciju nacionalnih kaznenih sudova. Međutim, temeljem čl. 19. Konvencije i u skladu s načelom da je Konvencija namijenjena jamčiti prava koja nisu teoretska i iluzorna, već praktična i učinkovita, Sud mora osigurati da je dužnost države da štiti prava onih koji se nalaze pod njezinom jurisdikcijom adekvatno izvršena ... Slijedi da, premda Sud priznaje ulogu nacionalnih sudova u izboru odgovarajućih sankcija za zlostavljanje od strane državnih agenata, mora zadržati svoju nadzornu funkciju i intervenirati u slučajevima očitog nerazmjera između težine postupanja i izrečene kazne. U protivnom bi se uvelike izgubio smisao dužnosti države da provodi učinkovitu istragu ... (§ 123)

Sud ne previđa činjenicu da je Regionalni sud Frankfurta na Majni, prilikom određivanja D.-ove i E.-ove kazne, uzeo u razmatranje niz olakotnih okolnosti ... Prihvaća da ovaj zahtjev nije usporediv s predmetima koji su se odnosili na abitrarna i ozbiljna brutalna djela državnih agenata koja su oni poslije pokušali prikriti, i u kojima je Sud smatrao da bi izricanje izvršne kazne zatvora bilo prikladnije ... Unatoč tomu, izricanje gotovo simbolične novčane kazne od 60 odnosno 90 dnevnih dohodaka, odnosno 60 eura i 120 eura, te, pored toga, odabir uvjetne kazne, ne može se smatrati adekvatnim odgovorom na povredu čl. 3., čak i u kontekstu prakse kažnjavanja u tuženoj državi. Takva kazna, koja je očito nerazmjerna povredi jednog od temeljnih prava Konvencije, nema nužni odvraćajući učinak kako bi spriječio daljnje povrede zabrane zlostavljanja u budućim teškim situacijama. (§ 124)

U pogledu izrečenih disciplinskih sankcija, Sud primjećuje da su tijekom istrage i suđenja D.-u i E.-u obojica bili premješteni na radna mjesta koja ne uključuju izravnu povezanost s istragom kaznenih djela ... D. je poslije premješten u policijsku upravu za tehnologiju, logistiku i administraciju te

je postavljen za načelnika te uprave ... S tim u vezi, Sud upućuje na svoje ponovljene zaključke da u slučaju kada su državni agenti optuženi za kaznena djela koja uključuju zlostavljanje, bitno je da budu suspendirani za vrijeme dok su pod istragom ili suđenjem te da bi trebali biti otpušteni ako budu osuđeni ... Čak i ako Sud prihvati da činjenice ovog slučaja nisu usporedive s onima o kojima se radilo u predmetima koji su ovdje citirani, ipak smatra da naknadno postavljanje D.-a za načelnika policijskog tijela ozbiljno dovodi u pitanje jesu li reakcije tijela vlasti adekvatno odražavale ozbiljnosti uključene u povredu čl. 3. – za koju je proglašen krivim. (§ 125)

U pogledu dodatnog uvjeta naknade za popravljavanje povrede čl. 3. na nacionalnoj razini, Sud primjećuje da se podnositelj nije koristio mogućnošću tražiti naknadu za štetu pretrpljenu kao posljedicu povrede čl. 3. Međutim, na njegov zahtjev za pravnu pomoć da pokrene postupak odgovornosti države za štetu ... izgleda nije odgovoreno već više od tri godine te da, stoga, nije bila zakazana ni jedna usmena rasprava, a ni presuda nije donesena o njegovu zahtjevu. ... (§ 126)

U svakom slučaju, smatra da odgovarajuća i dovoljna zadovoljština za povredu Konvencije može biti dodijeljena samo pod uvjetom da zahtjev za naknadu ostane sam po sebi učinkovito, adekvatno i dostupno pravno sredstvo. Dugotrajni zastoji u tužbi za naknadu učinit će, posebice, pravno sredstvo nedjelotvornim ... Sud utvrđuje da propust domaćih sudova da odluče o osnovanosti podnositeljeva zahtjeva za naknadu više od tri godine ozbiljno dovodi u pitanje djelotvornost postupaka odgovornosti države za štetu u okolnostima ovog slučaja. Tijela vlasti ne čine se odlučnima da donesu odluku o prikladnoj zadovoljštini koja bi bila dodijeljena podnositelju i stoga nisu adekvatno ni učinkovito reagirala na povredu čl. 3. o kojoj je riječ. (§ 127)

Sud nadalje primjećuje da bi se prema tvrdnjama zadovoljština za povredu čl. 3. od strane tijela vlasti mogla jedino dodijeliti tako da se isključe iz njegovog suđenja svi dokazi probavljeni kao izravna posljedica povrede tog članka. ... (§ 128)

U ovom slučaju, Sud, međutim, ne treba utvrditi to pitanje i ne treba, stoga, ispitati u ovom stadiju bi li se za zabranjenu metodu ispitivanja u istražnom postupku moglo reći da je imala neprekinuti učinak na podnositeljevo suđenje i je li mu uzrokovala štetu. S obzirom na gore navedene zaključke, Sud, u svakom slučaju, smatra da različite mjere koje su poduzela nacionalna tijela nisu u potpunosti udovoljile zahtjevima zadovoljštine kako je to utvrđeno u sudskoj praksi. Tužena država stoga nije dodijeli-

la podnositelju dovoljnu zadovoljštinu za postupanje prema njemu koje je bilo protivno čl. 3. (§ 129)

Slijedi da podnositelj još uvijek može tvrditi da je žrtva povrede čl. 3. u smislu čl. 34. Konvencije. (§ 130)

B. Usklađenost s čl. 3.

Sud upućuje na svoje zaključke gore ... da je podnositelju tijekom ispitivanja od strane policije 1. listopada 2002. priječeno mučenjem kako bi ga se natjeralo da otkrije gdje se nalazi J. te da takva metoda ispitivanja predstavlja nečovječno postupanje koje je zabranjeno čl. 3. (§ 131)

Stoga je došlo do povrede čl. 3. Konvencije. (§ 132)

II. Navodne povrede čl. 6. Konvencije

Podnositelj je i dalje tvrdio da je njegovo pravo na pravično suđenje povrijeđeno, pogotovo prihvaćanjem i uporabom dokaza koji su pribavljeni samo kao rezultat njegova priznanja pribavljenog povredom čl. 3. ... (§ 133)

A. Opseg slučaja pred Velikim vijećem ...

B. Preliminarni prigovori Vlade

Vlada je prigovorila da podnositelj nije iscrpio domaća pravna sredstva kako je propisano u čl. 35. st. 1. Konvencije u odnosu na njegov preostali prigovor na temelju čl. 6. ... (§ 135)

1. Presuda Vijeća

Vijeće nije smatralo potrebnim odlučivati o preliminarnim prigovorima Vlade, koje je spojilo s osnovama prigovora na temelju čl. 6., te je ustvrdilo da nije bilo povreda čl. 6. (...). (§ 136)

2. Tvrdnje stranaka

(a) Vlada

Vlada je pred Velikim vijećem podnijela prigovor da podnositelj nije iscrpio domaća pravna sredstva na temelju istih razloga na koje se oslanjala i u postupku pred Vijećem. ... (§ 137) ...

(b) Podnositelj

Podnositelj je osporio ovo gledište i tvrdio da je iscrpio domaća pravna sredstva. ... (§ 140)

3. Procjena Suda

... Sud smatra da je podnositelj domaćim sudovima dao priliku da isprave navodne povrede i zaključuje da vladin prigovor neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava mora biti odbačen. (§ 146)

C. Uskladenost s čl. 6. Konvencije

1. Presuda Vijeća

Vijeće je smatralo da nije bilo povreda čl. 6/1. i 6/3. Primjetilo je da je Regionalni sud isključio uporabu u postupku svih podnositeljevih izjava danih prije početka suđenja, koje su dane zahvaljujući kontinuiranim učincima zabranjenih metoda istražnih tijela u istrazi. Međutim, domaći sud koristio se nekim dokazima pribavljenim kao posrednim rezultatom iznudenih izjava podnositelja. Vijeće je smatralo da postoji snažna pretpostavka da primjena dokaza pribavljenih kao plod priznanja iznudenog metodama protivnim čl. 3. čini suđenje u cjelini nepoštenim na isti način kao da je primijenjeno i iznudeno priznanje. Međutim, u posebnim okolnostima slučaja, podnositeljevo novo priznanje dano na suđenju bilo je glavna osnova njegove osude. Drugi dokazi, uključujući osporene dokaze, bili su samo pomoćne naravi, i na njih se oslanjalo samo da bi se dokazala vjerodostojnost podnositeljeva priznanja. (§ 147)

Vijeće nije bilo uvjereno da podnositelj, zbog upotrebe osporenih dokaza, na suđenju nije imao drugih obrambenih opcija osim priznanja. U domaćim postupcima, u kojima je imao odvjetnika, potvrdio je da je zločin priznao dobrovoljno, iz kajanja. Činjenica da su se njegova priznanja na suđenju razlikovala može se promatrati kao varijacija u njegovoj obrambenoj strategiji. Podnositelj je na suđenju pobijao osporene dokaze, i Vijeće priznaje da je Regionalni sud odvagao sve uključene interese u odluci da prihvati osporene dokaze. (§ 148)

Imajući ove elemente u vidu, Vijeće je zaključilo da uporaba osporenih dokaza nije podnositeljevo suđenje učinila u potpunosti nepravednim. (§ 149)

2. Tvrdnje stranaka

(a) Podnositelj

U podnositeljevu podnesku, prihvaćanje dokaza pribavljenih povredom čl. 3. učinilo je njegovo suđenje nepoštenim povredom čl. 6. Kada su ti dokazi prihvaćeni, on je bio u potpunosti lišen svoga prava na obranu. Također je bio lišen zaštite koju pruža načelo zabrane samooptuživanja. Tvrdio je da su dokazi pribavljeni u Birsteinu i na putu natrag pribavljeni na temelju policijske naredbe koja ga je prisilila da otkrije njihovu točnu lokaciju. Natjeran je da hoda, bez cipela, kroz šumu da mjesta na kojem je skrio J.-ov leš. Činjenica da su njegove upute gdje je skrio leš i njegov kasniji nalazak snimljeni videokamerom i da događaji u Birsteinu nisu imali nikakve veze sa spašavanjem djeteta, već s prikupljenjem dokaza kako bi se osiguralo podnositeljevo osuđivanje. (§ 150)

Podnositelj je tvrdio da su osporeni dokazi bili odlučujući, a ne pomoćne naravi, u osiguranju njegova osuđivanja. ... (§ 151)

Kako je sud na početku suđenja odbio zahtjev za isključivanjem dokaza dobivenih kršenjem čl. 3., ishod suđenja je u tom trenutku već bio određen. Svaka moguća obrambena strategija, kao što je oslanjanje na pravo na šutnju ili tvrdnja da je J. ubijen nesretnim slučajem, ili ponuda punog priznanja u ranom stadiju postupka u nadi smanjivanja kazne, postala je neučinkovita. Djelomično je priznao zločin drugog dana suđenja, a tek je na kraju suđenja priznao namjerno ubojstvo J.-a, kada su već svi osporeni dokazi bili izvedeni. Doista, čak i tužitelj i pomoćni tužitelji, protiveci se bilo kakvoj mogućnosti smanjivanja kazne, upozorili su da je podnositelj samo priznao ono što je već bilo dokazano. (§ 152)

Podnositelj je dalje tvrdio da, neovisno o tome hoće li se ispitna metoda klasificirati kao mučenje ili nečovječno postupanje, Konvencija ... i odredbe međunarodnog javnog prava (čl. 14. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, čl. 15. i 16. Konvencije UN protiv mučenja) zahtijevaju isključenje svih dokaza pribavljenih povredom apsolutne zabrane mučenja i nečovječnog postupanja. Suprotno gledištu domaćih sudova i Vijeća, zaštita apsolutnog prava prema čl. 3. ne može i ne smije se relativizirati drugim interesima, kao što su pribavljanje osuđujuće presude. Kao stvar principa, isključivanje osporenih dokaza bilo je nužno radi uklanjanja svih poticaja mučenju ili nečovječnom postupanju i prevencije takvog postupanja ubuduće. (§ 153)

(b) Vlada

Vlada je pozvala Veliko vijeće da potvrdi odluku Vijeća kojom je utvrđeno da nije bilo povrede čl. 6. st. 1. i 3. Konvencije. ... (§ 154) ...

3. Procjena Suda

(a) Rekapitulacija relevantnih načela

... Nije ... zadatak Suda utvrditi jesu li pojedine vrste dokaza (npr. dokazi nezakonito pribavljeni prema domaćem pravu) dopuštene. Pitanje na koje se mora odgovoriti jest da li je postupak u cjelini, uključujući način na koji su dokazi pribavljeni, proveden pravično. ... (§ 163)

Pri utvrđivanju je li postupak u cjelini bio pravičan treba utvrditi jesu li prava obrane bila poštovana. Pogotovo se mora ispitati je li podnositelju dana prilika da ospori autentičnost dokaza te da se usprotivi njihovoj primjeni. Dodatno, kvaliteta dokaza mora se uzeti u obzir te okolnosti u kojima su pribavljeni, a i to da li te okolnosti bacaju sumnju na njihovu pouzdanost i točnost. Dok problema pravičnosti nema gdje pribavljene dokaze ne podupire drugi materijal, može se ustvrditi da kada su dokazi čvrsti i pouzdani, potreba za podupirućim dokazima odgovarajuće je manja ... U vezi s time, Sud smatra bitnim jesu li dokazi o kojima je riječ bili odlučujući ili ne za ishod postupka ... (§ 164) ...

... Sud je zaključio da prihvaćanje izjava pribavljenih kao rezultat mučenja ... ili drugog maltretiranja u suprotnosti s čl. 3. ... kao dokaza kojim se utvrđuju relevantne činjenice u kaznenim postupcima čini postupak nepravičnim u cjelini. Ovaj zaključak primjenjuje se neovisno o dokaznoj vrijednosti izjava i neovisno o tome je li njihova primjena bila odlučujuća u osiguranju osuđujuće presude ... (§ 166)

Što se tiče upotrebe dokaza pribavljenih kao direktan rezultat maltretiranja u suprotnosti sa čl. 3., Sud smatra da inkriminirajući dokazi dobiveni kao rezultat nasilnih djela, barem ako su se ta djela mogla okarakterizirati kao mučenje, nikad ne smiju biti korišteni kao dokaz nečije krivnje, bez obzira na njihovu dokaznu vrijednost. Bilo koji drugi zaključak samo bi indirektno legitimizirao moralno prijekorno ponašanje koje su autori čl. 3. htjeli zabraniti ili, drugim riječima, »dao brutalnosti zaštitu prava« ... U svojoj presudi u *slučaju Jalloh* Sud je ostavio otvorenim pitanje čini li uvijek uporaba dokaza pribavljenih djelom klasificiranim kao nečovječno ili ponižavajuće, ali ne i kao mučenje, suđenje nepravičnim, to jest neovisno o važnosti dokaza, njihovoj dokaznoj snazi te mogućnosti tuženoga da se

bori protiv upotrebe tih dokaza u postupku ... Smatra se povredom čl. 6. u posebnim okolnostima ... (§ 167)

Što se tiče primjene dokaza pribavljenih protivno pravu na šutnju i po-vlastice protiv samooptuživanja, Sud ponavlja da su to općepriznati međunarodni standardi koji su u središtu pojma pravičnog postupka prema čl. 6. Njihova svrha leži u, *inter alia*, zaštiti optuženog protiv nedopuštene prisile od strane vlasti te tako pridonosi izbjegavanju izigravanja pravde i ispunjavanju ciljeva čl. 6. Nemogućnost samooptuživanja posebno pretpostavlja da tužitelj u kaznenom postupku mora dokazati svoje optužbe protiv tuženoga bez primjene dokaza pribavljenih metoda-ma prisile i ugnjetavanja usprkos volji optuženoga ... (§ 168)

(b) Primjena navedenih načela na ovaj slučaj

Kako se na zahtjeve čl. 6/3. koji se tiču prava na obranu i načela zabrane samooptuživanja treba gledati kao na posebne aspekte prava na pravično suđenje koje jamči čl. 6/1., Sud će ispitati žalbe prema tim dvama odred-bama zajedno ... (§ 169)

U ispitivanju je li, u svjetlu navedenih načela, kazneni postupak protiv pod-nositelja, koji je od početka prigovarao primjeni dokaza dobivenih povredom njegovih Konvencijom zajamčenih prava, u cjelini bio pravičan, Sud prvo mora razmotriti prirodu povreda Konvencije i opseg u kojem su osporeni do-kazi na taj način pribavljeni. Poziva se na svoj nalaz da je podnositeljeva izjava od 1. listopada 2002. tijekom ispitivanja koje je vodio E. dobivena povredom čl. 3. ... Dalje zaključuje da ništa ne upućuje na to da je policija prijetila pod-nositelju drugi put, u Birsteinu ili tijekom puta do Birsteina ili tijekom puta natrag, kako bi ga prisilila da otkrije lokaciju dokaza ... (§ 170)

Sud primjećuje nalaz Regionalnog suda da su podnositeljeve izjave nakon prijetnje, uključujući one dane u Birsteinu i na putu natrag u policijsku stanicu, dane pod kontinuiranim učinkom prijetnji danih prilikom ispiti-vanja te su stoga nedopustive ..., dok je (Regionalni sud) dokaze koji su otkriveni kao rezultat te izjave smatrao dopustivima. Sud primjećuje da su u postupcima pred domaćim sudovima osporeni dokazi bili klasificirani kao dokazi koji su otkriveni na temelju izjave iznudene od podnositelja (dugoročni učinak »Fernwirkung« ...). Zbog svoje vlastite procjene pre-ma čl. 6., smatra odlučujućim postojanje uzročne veze između ispitivanja podnositelja, koje je predstavljalo povredu čl. 3., i dokaza pribavljenih kao rezultat podnositeljevih indikacija, uključujući nalaz J.-ovog leša i nak-nadnog obdukciskog izvješća, tragova guma podnositeljeva vozila blizu ribnjaka, J.-ova ruksaka, odjeće te podnositeljeva pisačeg stroja. Drugim

riječima, nalaz osporenih dokaza direktna je posljedica policijskog ispitivanja kojim je povrijeđen čl. 3. (§ 171)

Nadalje, do povrede čl. 6. u pogledu dokaza pribavljenog kao rezultat metoda suprotnih čl. 3. dolazi jedino ako tako pribavljen dokaz nije isključen u podnositeljevu kaznenom postupku. Sud primjećuje da Regionalni sud nije prihvatio priznanje podnositelja dano u istrazi pod prijetnjom ili kao rezultat trajnih učinaka prijetnje ... Međutim, taj sud, odbijajući zahtjev podnositelja sa početka suđenja, odbio je zabraniti korištenje dokazima do kojih su istražitelji došli na temelju podnositeljevih izjava danih pod trajnim učincima prijetnje suprotno čl. 3. ... (§ 172)

Sud je stoga pozvan da ispita posljedice prihvaćanja dokaza pribavljenih na temelju nečovječnog postupanja, (ali ne i mučenja) i kršenja čl. 3. na pravičnost kaznenog postupka. U svojoj sudskoj praksi ... Sud još nije odgovorio na pitanje hoće li uporaba takvih dokaza uvijek učiniti postupak nepravičnim, to jest neovisno o okolnostima slučaja. Međutim, zaključio je da upotreba izjava dobivenih kao rezultat kršenja čl. 3. (svejedno je li riječ o mučenju, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju) te upotreba dokaza koji su direktna posljedica mučenja, u suprotnosti s čl. 6., čine kazneni postupak automatski nepravičnim ... (§ 173)

Sud primjećuje nedostatak jasnog konsenzusa među državama potpisnicama Konvencije, sudovima drugih država i drugim institucijama koje prate ljudska prava o točnom djelokrugu isključujućeg pravila ... Posebno, faktori kao bi li osporeni dokazi bili nađeni poslije neovisno o zabranjenoj metodi istrage mogu utjecati na dopuštenost takvih dokaza. (§ 174)

Sud je svjestan različitih sukobljenih prava i interesa. U jednu ruku, isključenje dokaza u kaznenom postupku omest će učinkovito gonjenje zločina. Nema sumnje da žrtve zločina i njihove obitelji, kao i javnost, imaju interes u gonjenju i kažnjavanju zločinaca, a u ovom slučaju ti su interesi bili iznimno važni. Štoviše, ovaj slučaj je poseban i stoga što su osporeni dokazi nađeni na temelju nezakonitog ispitivanja koje nije bilo usmjereno prema proširivanju kaznene istrage, već je bilo primijenjeno iz preventivnih razloga, radi spašavanja života djeteta, i tako štiteći drugo temeljno pravo Konvencije, čl. 2. U drugu ruku, tuženi u kaznenom postupku ima pravo na pravično suđenje, koje dolazi u pitanje ako se nacionalni sudovi koriste dokazima dobivenim kao rezultat povrede zabrane nečovječnog postupanja prema čl. 3., jednog od temeljnih i apsolutnih prava jamčenih Konvencijom. Zaista, postoji i vitalni javni interes u očuvanju integriteta sudskog postupka i vrijednosti civiliziranih društava temeljenih na vladavini prava. (§ 175)

Uzimajući u obzir navedene interese u kontekstu čl. 6., Sud mora uzeti u obzir činjenicu da čl. 3. Konvencije propisuje apsolutno pravo. Budući da je apsolutno, nikakvi interesi ne mogu ga isključiti, kao što je ozbiljnost prijestupa koji se istražuje ili javni interes za učinkovitim kaznenim gonjenjem, jer bi se tako potkopala njegova apsolutna narav ... Sud smatra da se ni zaštita ljudskog života ni osiguranje kaznene osude ne smiju postići pod cijenu kompromiranja apsolutnog prava zabrane maltretiranja propisane čl. 3., budući da bi se tako žrtvovala te vrijednosti i bacila ljaga na pravosuđe. (§ 176)

Sud također primjećuje vladin argument da su, sukladno Konvenciji, bili dužni primijeniti kazneno pravo na ubojicu te tako zaštititi pravo na život. Konvencija zaista traži od država ugovornica zaštitu prava na život ... Međutim, ne obvezuje države štiti pravo na život tako da krše apsolutnu zabranu nečovječnog postupanja prema čl. 3. na način koji krši pravo svakog tuženika na pravično suđenje prema čl. 6. ... Sud prihvaća da su državni agenti u ovom slučaju djelovali u teškoj i stresnoj situaciji i da su pokušavali spasiti život. Međutim, to ne mijenja činjenicu da su prikupili dokaze kršenjem čl. 3. Štoviše, demokratska društva pravo na pošteno suđenje moraju osigurati u najvišem mogućem stupnju baš kada su suočena s najtežim kaznama ... (§ 177)

Međutim, suprotno čl. 3., čl. 6. ne propisuje apsolutno pravo. Sud stoga mora ustanoviti koje će se mjere smatrati nužnima i dovoljnima u kaznenom postupku u pogledu dokaza pribavljenih kao rezultat kršenja čl. 3. kako bi se osigurala učinkovita zaštita prava jamčenih čl. 6. Kao što je ustanovio u svojoj sudskoj praksi ..., upotreba takvih dokaza čini pravičnost postupka iznimno upitnom. Doduše, u kontekstu čl. 6., prihvaćanje dokaza pribavljenih ponašanjem apsolutno zabranjenim čl. 3. mogao bi biti poticaj za policijske službenike da se koriste takvim metodama usprkos takvoj apsolutnoj zabrani. Zabrana, i učinkovita zaštita građana od istražnih metoda koje krše čl. 3. može stoga također zahtijevati, kao pravilo, isključenje iz korištenja u suđenju dokazima pribavljenim kao rezultat kršenja čl. 3., iako je taj dokaz udaljeniji od kršenja čl. 3. od dokaza iznudenog odmah kao posljedice kršenja toga članka. Inače, suđenje u cjelini postaje nepravično. Međutim, Sud uzima u obzir činjenicu da i pravičnost kaznenog postupka i učinkovita zaštita apsolutne zabrane propisane u čl. 3. u tom kontekstu dolaze u pitanje ako je dokazano da je kršenje čl. 3. imalo učinak na ishod postupka protiv tuženoga, to jest da je imalo učinak na osudu ili kaznu. (§ 178)

Sud primjećuje da je, u ovom slučaju, Regionalni sud temeljio svoje nalaze o počinjenju kaznenog djela isključivo na novom, punom priznanju koje je podnositelj dao na suđenju ... Štoviše, sud je novo priznanje smatrao

ključnom, ako ne i jedinom osnovom za svoje utvrđivanje činjenica o planiranju zločina, što je također igralo ulogu u podnositeljevu osuđivanju i kazni ... Dodatnim dokazima izloženim na suđenju domaći sud nije se koristio kako bi dokazao podnositeljevu krivnju, nego samo da provjeri vjerodostojnost njegova priznanja ... Domaći sud pozivao se na potkrepljujuće dokaze koji su pribavljeni neovisno o priznanju iznudenom pod prijetnjom, budući da je policija tajno promatrala podnositelja od trenutka preuzimanja otkupnine te budući da mu je stan pretražen odmah nakon uhićenja. Ti dokazi, »neokaljani« kršenjem čl. 3., sastojali su se od svjedočenja J.-ove sestre, stila izražavanja u pismu ucjene, bilješke nadene u stanu podnositelja o planiranju zločina, i od otkupnine koja je nadena u podnositeljevu stanu ili na njegovim računima ... (§ 179)

Sud smatra da je podnositeljevo drugo priznanje na suđenju, samo ili potvrđeno dodatnim neokaljanim dokazima, činilo osnovu njegove osude za umorstvo i otmicu s iznudom i njegove kazne. Osporeni dokazi bili su nepotrebni, i nisu korišteni kako bi ga se proglasilo krivim ili kako bi mu se odredila kazna. Stoga se može reći da je postojao prekid u uzročnoj vezi od zabranjenih metoda istrage do podnositeljeve osude i kazne u pogledu osporenih dokaza. (§ 180)

U svjetlu tih nalaza, Sud mora ispitati je li kršenje čl. 3. u istrazi imalo utjecaja na podnositeljevo priznanje na suđenju. Primjećuje da podnositelj tvrdi da je imalo utjecaja. On tvrdi da nije imao nikakvu drugu opciju u svojoj obrani osim da prizna nakon što je Regionalni sud, na početku suđenja, odbacio njegov zahtjev za isključenjem dokaza pribavljenih kršenjem čl. 3. (§ 181)

Sud primjećuje da je podnositelj prije svoga priznanja drugog dana suđenja bio upoznat sa svojim pravom na šutnju i s činjenicom da ni jedna njegova prijašnja izjava ne može biti korištena kao dokaz protiv njega ... Stoga se smatra utvrđenim da su domaće zakonodavstvo i praksa vezali posljedice na priznanje dobiveno maltretiranjem ... te da je podnositelj vraćen u *status quo ante*, to jest u položaj u kojem je bio prije kršenja čl. 3. (§ 182)

Štoviše, podnositelj, kojega je zastupao odvjetnik, u svojim izjavama drugog dana i na kraju suđenja naglasio je da priznaje slobodno i iz kajanja te radi prihvaćanja odgovornosti za svoje djelo usprkos događajima od 1. listopada 2002. ... Učinio je to usprkos činjenici da prethodno nije uspio isključiti osporene dokaze. Stoga nema razloga zašto bi Sud smatrao da je podnositelj lagao te da ne bi priznao da je Regionalni sud na početku suđenja odlučio isključiti osporene dokaze te se njegovo priznanje treba smatrati posljedicom mjera koje su ugasile srž njegovih prava obrane. (§ 183)

U svakom slučaju, jasno je iz objašnjenja Regionalnog suda da je podnositeljevo drugo priznanje zadnjeg dana suđenja bilo ključno za njegovu osudu za umorstvo, zločin za koji bez priznanja možda ne bi bio osuđen ... Podnositeljevo priznanje otkrilo je mnogo dodatnih elemenata koji nisu imali veze s činjenicama koje su osporeni dokazi mogli dokazati. Dok su osporeni dokazi mogli dokazati da je J. bio ugušen te da je podnositelj bio prisutan kod ribnjaka u Birsteinu, njegovo priznanje dokazalo je namjeru da ubije J.-a, kao i njegov motiv. S obzirom na te elemente, Sud nije uvjeren da podnositelj zbog neuspjeha u isključivanju osporenih dokaza iz suđenja nije mogao nastaviti štjetiti te nije imao drugu mogućnost nego priznati. Stoga, Sud nije uvjeren da je kršenje čl. 3. u istrazi imalo učinak na podnositeljevo priznanje na suđenju. (§ 184)

Što se tiče prava na obranu, Sud primjećuje da je podnositelj imao priliku te se koristio njome da pobija prihvaćanje osporenih dokaza na suđenje, a da je Regionalni sud imao pravo isključiti te dokaze. Stoga, podnositeljeva prava na obranu nisu bila zanemarena. (§ 185)

Sud primjećuje da je podnositelj tvrdio da je bio lišen zaštite koju pruža zabrana samooptuživanja na suđenju. ... pravo zabrane samooptuživanja pretpostavlja da je tužitelj dokazao krivnju optuženoga bez upotrebe dokaza pribavljenih metodama prisile ili ugnjetavanja u suprotnosti s voljom optuženoga. Sud se poziva na svoje gornje nalaze da su domaći sudovi osnovali podnositeljevu osudu na njegovu drugom priznanju na suđenju, bez posezanja za osporenim dokazima radi dokazivanja krivnje. Sud stoga zaključuje da je podnositelj imao pravo zabrane samooptuživanja tijekom suđenja. (§ 186)

Sud zaključuje da, u posebnim okolnostima podnositeljeva slučaja, neuspjeh isključivanja osporenih dokaza, pribavljenih na temelji izjave iznudene nečovječnim postupanjem, nije imao učinka na podnositeljevo osuđivanje i kaznu. Kako su podnositeljeva prava na obranu i zabrane samooptuživanja bila poštovana, njegovo suđenje u cjelini mora se smatrati pravičnim (§ 187)

U skladu s time, nije bilo povrede čl. 6/1. i 6/3. Konvencije. (§ 188)

III. Primjena čl. 41. Konvencije ...

A. Šteta

Podnositelj nije potraživao ni materijalnu ni nematerijalnu štetu, naglašavajući da je njegov cilj ponovno suđenje pred domaćim sudom. ... (§ 190)

Sukladno s time, Sud nije dodijelio naknadu štete. A što se tiče specifične mjere koju podnositelj zahtijeva kao naknadu, Sud smatra, u pogledu donesenog zaključka što se tiče čl. 6., da nema osnove za podnositeljev zahtjev za ponovnim suđenjem pred domaćim sudom. (§ 191)

B. Troškovi i izdaci ...

IZ TIH RAZLOGA, SUD

1. Jednoglasno odbacuje preliminarni prigovor Vlade na pritužbu podnositelja na temelju čl. 6. Konvencije;
2. Utvrđuje s jedanaest glasova *za* i šest glasova *protiv* da podnositelj još uvijek može tvrditi da je »žrtva« povrede čl. 3. Konvencije u smislu čl. 34. Konvencije;
3. Utvrđuje s jedanaest glasova *za* i šest glasova *protiv* da je došlo do povrede čl. 3. Konvencije;
4. Utvrđuje s jedanaest glasova *za* i šest glasova *protiv* da nije došlo do povrede čl. 6. st. 1. i 3. Konvencije;
5. Utvrđuje s deset glasova *za* i sedam glasova *protiv*;
 - (a) da je tužena država dužna podnositelju platiti, u roku od tri mjeseca, 1.723,40 (...) eura na ime troškova i izdataka, uvećanih za bilo koji porez koji bi tužitelj morao platiti na taj iznos;
 - (b) da se nakon proteka naprijed navedenog roka od tri mjeseca, pa do namirenja, plaćaju obične kamate na gornje iznose prema najnižoj kreditnoj stopi Europske centralne banke, kojoj se dodaju tri postotna boda;
6. Jednoglasno odbija ostatak zahtjeva podnositelja za pravednom naknadom.

Preveli i priredili Lana Ofak i Marko Turudić***

* Lana Ofak, asistentica na Katedri za upravno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (assistant at the Chair of Administrative Law, Faculty of Law, University of Zagreb)

** Marko Turudić, asistent na Katedri za upravno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (assistant at the Chair of Administrative Law, Faculty of Law, University of Zagreb)